

מתי אתה, דן

דן בן-אמוץ בגיל 15

דן, עד עכשיו היית בעיני הציבור סמל הצבריות. עכשיו אתה עומד לפרסם ספר שבו אתה מתגלה כיליד אירופה, שבא ארצה בימי השואה. מה הניע אותך לגלות, לפתע, את עברך?

קודם כל, באתי ארצה לפני השואה. בשנת 1938. ההורים שלי גרו בפולין, בעיר ששמה רובנו. ליד הגבול הרוסי. הם שלחו אותי ארצה. ללמוד שניים בבית-ספר, מתוך כוונה שאחרי-כך אחזור הביתה. זה נחבר לי לאחר מכן, מפי קרובים.

בן כמה היית כשבאת?

בן 13 וחצי.

מדוע לא היית נוהג לספר זאת, עד כה?

אני חושב שזה תהליך טבעי ביותר לגבי כל הילדים שהגיעו ארצה בגיל כזה. היה תהליך ברור מאוד של התבוללות בקרב צברים. כמו כל הילדים האחרים, אני לא רציתי להיות שונה. ואי-אפשר היה להיות כמו כולם כשגולדת במקום אחר, וההורים שלך היו במקום אחר.

נידמה לי שהתהליך הזה קרה גם לך, וגם להרבה אנשים אחרים שאנחנו מכירים, דורו שלם של אנשים שמקובל לראות אותם היום כילידי הארץ, או כמייצגים את ילידי הארץ. בגיל צעיר היה תהליך מתמיד של קבורת העבר.

ואתה חושב שזה לא בריא?

לגבי הגיל ההוא זה ניראה לי כטבעי ביותר. אבל אני חושב שצריך להגיע הרגע, כמו שהגיע רגע זה אצלי, שאתה אזור מספיק אומץ לראות את עצמך ואת העבר שלך. זה תהליך בריא לרצות להתבולל, בשלב מסוים, וזה גם תהליך בריא לראות את עצמך, בשלב אחר.

מתי זה בא לך? האם הספר שלך הוא תוצאת התהליך הזה, או שהתהליך הוא תוצאה של ה"ספר"?

הספר הוא תוצאת התהליך. התהליך עצמו קרה לי כבר לפני שנים מיספר. איך?

זה תהליך ממושך ואיטי מאוד. זה לא קרה ביום אחד, שפיתאום אמרתי: זהו זה. הגיע הרגע שחשבתי שאני מספיק מבוגר, ומספיק חזק, כדי להפסיק להעמיד פנים.

המצאתי לי דודים ודודות

האם אתה סבלת מזה ש"הע" מדת פנים", כפי שאתה קורא ל" זה?

לא, להיפך, זה היה נוח מאוד. העמדת הפנים הזאת, שאני יליד הארץ, מגעה שאלות בלתי-ניעמות, שמהן ניסיתי להימלט מאז שהגעתי ארצה. זה דבר טבעי ביותר שאנשים כשנודע להם שאתה לא יליד-הארץ, ישאלו שאלות על המשפחה. ואת השאלות האלה לא רציתי לשמוע.

מהרגע שאני הסכתי ליליד הארץ, במרכז אות כסולות, פסקו כל השאלות. ברגע שאמרתי שאני יליד תל-אביב, אף אחד

לא העלה על דעתו לשאול: מה עם ההורים שלך? היתה תשובה. אני זוכר שהמצאתי לעצמי משפחה.

זאת היתה תקופה משעשעת מאוד. בי-שיות עם חברים אני תיארתי להם את ההורים שלי, ואת הקרובים שלי, דודים בסבריה ודודים בירושלים ודודים בתל-אביב, משפחה ענפה, שכל יום הייתי מגלה בה קרוב נוסף. חלק מאותם בני המשפחה — היה זמן שאני ממש אימצתי אותם לעצמי, הכרתי אותם טוב, והתפלאתי שלא כתבו לי מכתבים.

זה היה בתקופת בן-שמן?

כן, בתוך התקופה הזאת. אני מתאר לעצמי שבגלל התהליך הזה של ההתבוללות גברה גם ההתעניינות שלי בארץ ובשפה. לא יכולתי להמציא לי דוד בירו-שלים, בלי לדעת איך דוד זה מדבר. לצורך זה הייתי צריך לדעת על הפולקלור של תושבי הארץ החתיקים. וכך, במשך הזמן, נוצרה גם אמונה בין הידידים הכי קרובים שלי שאין ספק שאני יליד-הארץ.

אגב, ידעתי כבר עברית כשהגעתי ארצה. בפולין לי מדתי חמש שנים בבית-ספר עברי, לפני שבאתי אר-צה.

זאת אומרת, שאתה הפכת להיות כאן הצי-

כבר לא רוצה לברוח? היום זה כבר לא נתון בכלל לרצוני. היום יש בי מספיק אומץ כדי לפגוש את בני משפחתי — שאין לי כל סיכויים לפגוש אותם.

מתי שמעת עליהם לאחרונה?

את המיכתב האחרון קיבלתי מהם בזמן שהרוסים פלשו לפולין, ב-1939. מישהו, שהכיר את הורי, סיפר לי שאחותי, שהיתה גדולה ממני בשנתיים, התחתנה עם קצין

זה היה בתקופת בן-שמן?

כן, בתוך התקופה הזאת. אני מתאר לעצמי שבגלל התהליך הזה של ההתבוללות גברה גם ההתעניינות שלי בארץ ובשפה. לא יכולתי להמציא לי דוד בירו-שלים, בלי לדעת איך דוד זה מדבר. לצורך זה הייתי צריך לדעת על הפולקלור של תושבי הארץ החתיקים. וכך, במשך הזמן, נוצרה גם אמונה בין הידידים הכי קרובים שלי שאין ספק שאני יליד-הארץ.

אגב, ידעתי כבר עברית כשהגעתי ארצה. בפולין לי מדתי חמש שנים בבית-ספר עברי, לפני שבאתי אר-צה.

זאת אומרת, שאתה הפכת להיות כאן הצי-

אני חושב שזה תהליך טבעי ביותר לגבי כל הילדים שהגיעו ארצה בגיל כזה. היה תהליך ברור מאוד של התבוללות בקרב צברים. כמו כל הילדים האחרים, אני לא רציתי להיות שונה. ואי-אפשר היה להיות כמו כולם כשגולדת במקום אחר, וההורים שלך היו במקום אחר.

נידמה לי שהתהליך הזה קרה גם לך, וגם להרבה אנשים אחרים שאנחנו מכירים, דורו שלם של אנשים שמקובל לראות אותם היום כילידי הארץ, או כמייצגים את ילידי הארץ. בגיל צעיר היה תהליך מתמיד של קבורת העבר.

ואתה חושב שזה לא בריא?

לגבי הגיל ההוא זה ניראה לי כטבעי ביותר. אבל אני חושב שצריך להגיע הרגע, כמו שהגיע רגע זה אצלי, שאתה אזור מספיק אומץ לראות את עצמך ואת העבר שלך. זה תהליך בריא לרצות להתבולל, בשלב מסוים, וזה גם תהליך בריא לראות את עצמך, בשלב אחר.

מתי זה בא לך? האם הספר שלך הוא תוצאת התהליך הזה, או שהתהליך הוא תוצאה של ה"ספר"?

הספר הוא תוצאת התהליך. התהליך עצמו קרה לי כבר לפני שנים מיספר. איך?

זה תהליך ממושך ואיטי מאוד. זה לא קרה ביום אחד, שפיתאום אמרתי: זהו זה. הגיע הרגע שחשבתי שאני מספיק מבוגר, ומספיק חזק, כדי להפסיק להעמיד פנים.

עם אשתו השנייה: בן-אמוץ עם בתיה אפולו

בר בה"א הידיעה דווקא מפני שלא היית צבר?

אני מתאר לעצמי שכן. זה קורה גם בעיתונות ובספרות, שאנשים מן הצד גישים הרבה יותר לדברים הטיפוסיים. האוזן שלהם רגישה יותר לדברים המיו-חזים, הספציפיים, שבשסה ובמינהגים, ל-ביטויים, לתנועות.

משפחתי נעלמה אחרי 1939

אמרת קודם שרצית לברוח משי-אלות על משפחתך. היום אתה

לך זה לא קרה? זה מצב היפוסתי בלבד. אמרת שאיכזר הספר חוזר אל עברו כדי לקבור אותו. זהו מה שאתה מרגיש?

אני כבר מזמן קברתי את עברי, ופתחתי את הקברים מחדש. אצלי התהליך מזמן נגמר. גיבור הסיפור נימצא באמצע התהליך.

24 שעות ביממה

בנית-הקברות

אבל אני רואה שהשואה מעסי-קה אותך לאחרונה. למה?

כמו השם של הרומאן, הבעיה העיקרית המעסיקה אותי היא הרצון לשכוח וחוסר אפשרות לשכוח. זאת אומרת, אני חושב שהיה בריא מאוד אילו כולנו, לא רק אני, היינו מסוגלים לשכוח. מפני שקשה לחיות חיים נורמאליים ולזכור את כל הדברים האלה. זאת אומרת לחיות בבית-קברות הפתוח 24 שעות ביממה.

אם אתה רוצה, כל דבר מזכיר לך. מספיק לראות פולקסוואגן, לראות שגרירות גרמנית, לשמוע מילה גרמנית ברחוב. אדם נורמאלי ובריא, באופן טבעי קובר בתוכו דברים שנוכחותם מפריעה לחיות חיים תקינים.

אבל אני הגעתי, בסופו של דבר, למס-קנה שלשכוח אפשר רק דברים שאנחנו לא מסרבים לזכור. התהליך הראשון צריך להיות לזכור — לא להנציח, אלא לזכור, להיות aware, ורק אחרי-כך יש, אולי, סיכוי, לשכוח. דברים שאנחנו מטמינים בפנינת-השולחן, ומתעלמים מקיומם, קיימים בנו בצורה הרבה יותר חזקה, מאשר דברים שאנחנו מביאים אותם לתודעה ונותנים להם לאט-לאט להתרחק מאיתנו.

זאת אומרת, שהגישה היסודית שדך כלפי השואה היא שצריכים להתגבר עליה?

בהחלט, חייבים להתגבר עליה. ואני מקנא בכל בן-אדם שיכול לשכוח אותה. יחד עם זאת, אני שם לב שאתה בעצמך מזכיר אותה ברגי-עים מסויימים. למשל, אני זוכר שאחרי פרשת כפר-קאסם כי-תבת מאמר שהזכיר לנו את ה"שואה".

טוב, אז אני חושב ש... אלה הם הסימנים הראשונים של ההתעוררות שלי כלפי העבר. זה היה נסיון — והבעיה הזאת עדיין מעסיקה אותי — הנסיון להבין את הגרמנים.

איך קורה שאדם נורמאלי, אורח טוב, האיש הממוצע, האדם הפשוט, כל שמות התואר שהחברה מעניקה לאזרחים ה"הממוצעים" שלה — איך קורה שאדם כזה הופך למפוצת, לרוצח?

ואני חושב שלא רק הגרמנים מסוגלים לזה, אלא כל אדם אחר בעולם, כולל היש-ראלים. באחירה מסויימת מסוגלים להפוך לחיות-טרף, הייתי משתמש במונח של קר-נראד לורנץ: "התלהבות מיליטאנטית".

ממש אפשר לפתוח את הפרק בו מספר לורנץ איך אדם נורמאלי, ברנע שהוא ניקלע לתוך ציבור תקוף התלהבות מילי-טאנטית, מאבד את כל קני-המידה הרגילים שלו, את כל הערכים שעליהם הוא חונך, והוא נסחף בורם, מסוגל לעשות דברים שהוא עצמו לא היה מאמין שהוא יעשה אותם.

אילו הייתי גרמני

בימי הנאצים

אני לגמרי לא בטוח איך אני הייתי מתנהג לוא הייתי גרמני בן 18 בשנת 1938. אני מקרה שהיה בי הכוח הנפשי

התוקפנות. * הכוונה לספרו של לורנץ, "על

